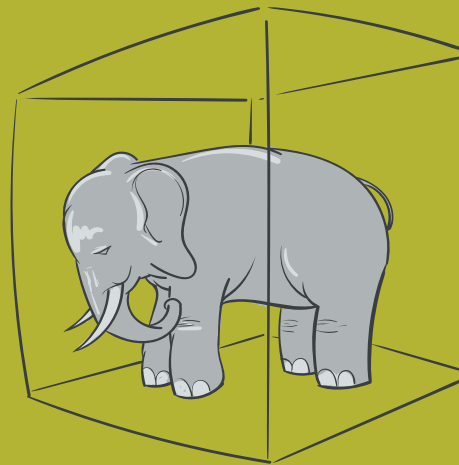

SDG'S BEYOND CORONA

DE OLIFANT IN DE KAMER IS DE OUDE ECONOMIE

Dialogo op dinsdag #1-#9, mei-okt 2020

Veronique Swinkels

SDG's beyond Corona

De olifant in de kamer is de oude economie.

Dialogen op Dinsdag
mei - okt 2020

waarde van water
war commodity
waar commons

onderwijs
& life long
learning

Kennis & Respect over de Aarde

Gezondheid
voedsel & lifestyle

Toekomst van
bio-diversiteit

De 3 V's
betalen:
Veroviers, Vergiftigen,
Vernietigen

Rechten van de
Aarde

DOEL & Waarden van het Systeem

Ontmaskeren
green washing
& corporate
lobby

Draagvlak, gedeelde belangen & Burger Rechten, Participatie

Dialogen
sociale
klimaat-
adaptie

Nieuwe
vormen van
democratie &
rol media

Capacity
building &
ondersteuning
burger-
initiatieven

basis
inkomen

Nieuwe Economische Modellen

Inclusieve
energie
transitie

Inclusie
&
oppleiding

Wat organiseren
we samen?
Wat organiseert
de markt?

alternatief
voor
einde-loze
groei

Aandacht
voor
toekomstige
generaties

Lokale
hubs
& zelf-
organiserend-
heid

Onverwachte
verbanden &
coalities
Smeden

onverwachte Samen- werkings Verbanden & Integrale Benadering

Wij willen meedoen!

jongeren
en jong
professionals
in the
lead

Nederland
kan zoveel
meer!

georganiseerd
door:
worldconnectors

Earth Charter Nederland

copyright Go for Good
Veronique Swinkels

illustrated by
Benny@Studio1EFF.com

INHOUD

- 1** **SYSTEEMVERANDERING; DOELEN EN WAARDEN II**
 - Rechten van de Aarde 12
 - Aandacht voor toekomstige generaties 13
 - Gelijkwaardigheid 14
 - De vervuiler/vergiftiger/vernietiger (3Vs) betaalt 15
- 2** **KENNIS EN RESPECT VOOR DE AARDE 16**
 - De waarde van water 18
 - Gezondheid, voedsel en lifestyle 19
 - Toekomst van biodiversiteit 20
 - Onderwijs en lifelong learning 20
- 3** **DRAAGVLAK, GEDEELDE BELANGEN EN RECHTEN, BURGERPARTICIPATIE 22**
 - Dialogen over sociale klimaat-adaptatie 24
 - Ontmaskeren greenwashing en corporate lobby 25
 - Nieuwe vormen van democratie en rol media 26
 - Capacity-building en ondersteuning burgerinitiatieven 27
- 4** **ONVERWACHTE SAMENWERKINGSVERBANDEN EN INTEGRALE BENADERING 28**
 - Lokale hubs van Zelfvoorzienendheid 29
 - Jongeren en jong-professionals in de lead 30
 - Nederland kan zoveel meer 31
 - Onverwachte verbindingen en coalities smeden 32
- 5** **NIEUWE ECONOMISCHE MODELLEN, INZET TECHNOLOGIE EN NIEUW ONDERNEMERSCHAP 34**
 - Basisinkomen 36
 - Het alternatief voor eindeloze groei 37
 - Wat organiseren we samen en wat organiseert de markt 38
 - Inclusieve energietransitie 39

SAMENVATTING

SDGs beyond Corona. Dat was de titel van een serie van negen Dialogen op Dinsdag die tussen mei en oktober 2020 werden georganiseerd door Worldconnectors en Earth Charter Nederland. Een rijke serie gesprekken met een wijze groep mensen. In deze dialogen kwam een groot scala van aandachtsgebieden en prioriteiten naar boven om de komende 10 jaar met kracht aan een duurzame en sociale samenleving te bouwen. Hier in Nederland maar ook daar buiten. Maar dan moeten we wel aandacht hebben voor de olifant in de kamer: de oude economie.

De synthese van de dialogen kwam uit op vijf domeinen voor collectieve aandacht.

De belangrijkste daarvan is de noodzaak tot systeemverandering waarbij kritisch naar doelen en waarden van het huidige, kapitalistische, systeem moet worden gekeken. Zowel systeemwaarden als de systeemdoelen vragen om een herijking om de transitie naar groen, sociaal en leefbaar te kunnen versterken. Waarbij de nieuwe systeemwaarden al mooi worden verwoord door het Earth Charter en de systeemdoelen ingevuld worden door de SDGs.

De toekomst van de SDGs beyond Corona vraagt om het leggen van stevige accenten. De twee grootste trends die we zien gaan over het vergroten van de burgerparticipatie en het veranderen van de economische modellen die nu gangbaar zijn. We zien steeds beter dat het behalen van de sociale doelen van de SDGs om meer solidariteit vraagt en de ecologisch doelen om een verschuiving naar ander economische modellen waarbij de aarde en de mens explicietere belanghebbende actoren worden.

De veranderagenda van het Nederland beyond Corona is sterk verstrengeld met de veranderagenda van de SDGs en het zijn de volgende, SDG overstijgende, domeinen die uit de dialogen naar voor zijn gekomen;

- de noodzakelijke kennis van en respect voor de aarde zal breder aanwezig moeten zijn,
- het zoeken is naar gedragen oplossingen door onverwachte samenwerkingsverbanden en integrale benadering,
- beslissingen veel meer nemen op basis van beter draagvlak en inzet burgerparticipatie,
- nieuwe economische modellen moeten vorm gaan krijgen en de maatschappelijke inzet van technologie en ondernemerschap moet worden vergroot.

Deze domeinen zijn allemaal SDG overstijgend en kunnen, na verdere analyse, worden uitgewerkt in modellen, beleid en partnerschappen. In dit artikel volgen per domein een aantal concrete voorbeelden van projecten die ons verder kunnen brengen. Het versnellen van de individuele SDGs zal alleen gebeuren als we de agenda integraal benaderen

en borgen in ons educatieve, economische en politieke systeem. Een groen, sociaal en leefbaar regeerakkoord, na de verkiezingen van maart 2021, is een belangrijke stap om concrete invulling te geven aan de SDGs. Hopelijk geeft dit document een bijdrage aan de invulling van zowel waarden als doelen van dit duurzaam regeerakkoord met een krachtige Nederlandse inzet in het behalen van de doelen in het buitenland. Vanuit het belangrijke besef dat dit het laatste regeerakkoord is, dat echt voor een krachtige impuls richting het behalen van de SDGs in 2030 kan zorgen.

** Bij sommige quotes worden geen namen vermeld omdat ze in de beslotenheid van de Dialogen zijn gezegd. Quotes die uit de aangeleverde teksten van de inspiratoren zijn gehaald zijn wel van naam voorzien.*

SDGs BEYOND CORONA

DE OLIFANT IN DE KAMER IS DE OUDE ECONOMIE

SDGs beyond Corona. Dat was de titel van een serie van negen Dialogen op Dinsdag die tussen mei en oktober 2020 werden georganiseerd door Worldconnectors¹ en Earth Charter Nederland². De SDGs zijn de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties om te komen tot een groenere, socialere en ook voor onze toekomstige generaties leefbaardere planeet³. Op welke manier beïnvloedt 'Corona' de kansen voor het behalen van de doelen? Wat hebben de SDGs te bieden voor de wederopbouw voorbij Corona? En waar zouden onze prioriteiten moeten liggen? Met de verkiezingen in aantocht zijn deze vragen bij uitstek van groot belang.

De dialogen waren enorm rijk⁴. Deze rijkdom aan inzichten en gezichtspunten van meer dan 75 inspiratoren, luisteraars en deelnemers heeft mijn eigen visie op waar we de komende tijd in Nederland en daarbuiten de focus moeten leggen flink aangescherpt. Mijn dank daarvoor. Ik schrijf deze reflectie overigens op eigen titel. En ik hoop dat ik hiermee bijdraag aan de invulling van een Duurzaam Regeerakkoord⁵ met een krachtige Nederlandse inzet in het buitenland⁶. Dit is het laatste regeerakkoord dat echt voor kan zorgen voor een krachtige impuls richting het behalen van de SDGs in 2030.

Even de spoiler; de vooruitzichten voor de wereld na Corona zien er niet goed uit⁷. De Corona-pandemie maakt het realiseren van deze, toch al weerbarstige, internationale agenda niet gemakkelijk. We gaan jaren terug in te tijd. De pandemie zorgt voor groeiende ongelijkheid, polarisatie en verdiept de kloof tussen arm en rijk⁸. Alle aandacht gaat,

begrijpelijk, naar de zorg en, minder begrijpelijk, het 'redden' van de traditionele economie⁹. We zullen alle zeilen moeten bijzetten. In de dialogen kwam een groot scala van aandachtsgebieden en prioriteiten naar boven om de komende 10 jaar met kracht aan een duurzame en sociale samenleving te bouwen. Hier in Nederland maar ook daar buiten. Maar dan moeten we wel aandacht hebben voor de olifant in de kamer: de oude economie.

BETREK DE TOEKOMST BIJ DE OPLOSSING

In tijden van chaos is het des te belangrijk dat de keuzes die we maken niet vanuit korte termijn paniek worden gedaan maar vanuit de capaciteit om alle factoren -complex, systemisch en voor een belangrijk deel in de toekomst liggend - te betrekken bij de afwegingen. Zeker als de kosten voor de samenleving (zowel financieel als sociaal) zo hoog zijn als ze nu uitpakken en voor een belangrijk deel bij de toekomstige generaties worden neergelegd¹⁰. In iedere dialoog klonk het pleidooi om er met elkaar voor te zorgen dat we de wederopbouw gebruiken om de gewenste ombuigingen naar een groenere, socialere en op de lange termijn leefbaardere samenleving te realiseren. En bij het schrijven van dit artikel klinkt de opmerking van Jan Pronk (voormalig VN-topman en Minister en nu voorzitter van Earth Charter Nederland) bij een van de dialogen nog na; zorg dat je voorstellen de input zijn voor het vervolg van de discussie en niet de output van een polder-proces¹¹.

ANTICIPEREN OP WAT KOMEN GAAT

Vluchtig, onzeker, complex en dubbelzinnig, VUCA, zo wordt onze wereld nu wel omschreven¹². En dat maakt het inschatten van wat de beste keuzes zijn moeilijk. Een van de kwaliteiten van de mens is dat zij kan anticiperen op wat komen gaat. In deze tijd een

kwaliteit waar nog harder aan gewerkt en op getraind moet worden. Onze kennis van het verleden geeft ons kennis voor de toekomst. Bepaalde grote trends die gister en vandaag gekend zijn, kunnen we met zekerheid doortrekken de toekomst in. Trends waarvan we weten dat ze voor een belangrijk deel, geen goede uitkomst hebben voor een duurzame en sociale wereld¹³. Een ongewenste toekomst onder ogen zien is lastig. Maar essentieel. Het wensdenken loslaten en het durven na denken over de toekomst met kennis van zaken levert de mogelijkheid om goed voorbereid te zijn op verwachte ontwikkelingen. Ontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en de daarbij noodzakelijke (sociale) klimaatadaptatie, of op het gebied van technologische ontwikkelingen met de daarbij noodzakelijke ethische discussie en opleidingen voor het werk van de toekomst¹⁴. Of het tempo waarin we natuur verliezen met de daarbij noodzakelijke veranderingen in ons economische systeem¹⁵. Te vaak zien we nog dat als de verwachtingen ons niet aan staan de “ongewenste” toekomst wordt genegeerd, of van een zondebok wordt voorzien, in de hoop dat er vandaag of morgen geen drastische ingrepen hoeven worden gedaan¹⁶.

Dit wensdenken is verstopperij spelen met de toekomst. Beter is haar in de ogen te zien en te kijken welke stappen we kunnen zetten om de ongewenste trends te keren. En laten we daarbij de aanwezigheid van tegenstrijdige belangen en verschillende behoeften tussen groepen en generaties als uitgangspunt nemen. En vooral blijven doorpraten over wat gedeelde belangen kunnen zijn en wat ons verbindt¹⁷.

INTELLIGENTIE VAN HET COLLECTIEF

Bij ingewikkelde vraagstukken is de intelligentie van het collectief een goede bron van informatie¹⁸. Vandaar de rijkdom die ons werd aangereikt door de Dialogen op Dinsdag. We vroegen ons af wat het effect is van de pandemie op de SDGs, hoe krijgen we een

wederopbouw die inclusief en groen is, hoe gaan we om met verschillen en hoe versterken we de samenwerkingsverbanden zodat positieve veranderingen beter kunnen worden aangejaagd. Mijn pretentie is niet om met dit artikel de antwoorden te hebben op al deze vragen. Graag breng ik het denken een stap verder.

De synthese van de dialogen kwam uit op vijf domeinen voor collectieve aandacht:

1. Systeemverandering; verandering van het doel en de waarden van het dominante systeem waardoor verandering naar groener, socialer en leefbaarder kan versnellen.
2. Draagvlak, gedeelde belangen en rechten, burgerparticipatie
3. Onverwachte samenwerking-verbanden en integrale benadering
4. Nieuwe economische modellen, inzet technologie en nieuw ondernemerschap
5. Kennis en respect voor de Aarde

Deze domeinen zijn allemaal SDG overstijgend en kunnen als ze verder worden uitgewerkt zorgen voor het versnellen van de individuele SDGs¹⁹.

Per domein kwam uit de dialogen een aantal concrete onderwerpen naar voren

De 3 V's
betalen:
Vervuilers, Vergiftigers,
Vernietigers

Rechten
van de
Aarde

DOEL & Waarden van het Systeem

Aandacht
voor
toekomstige
generaties

Inclusie
&
gelijkheid

PURPOSE EN WAARDEN VAN HET SYSTEEM

Het Earth Charter²⁰ is wellicht niet bij iedereen bekend. Op www.earthcharter.nl lees je er meer over. In het kort omschrijft dit document de relatie van de mens tot zichzelf, elkaar, andere levende wezens en de planeet. Daarin wordt geen hiërarchie aangebracht in de relatie. Het streven is om de belangen continu in balans te laten zijn en als mens niet te handelen ten kosten van zichzelf, de ander of de planeet. Dit is de basis voor het waardensysteem dat ten grondslag ligt aan de systeemverandering die we nodig hebben voor een groene, sociale en leefbare samenleving.

Ik noem vier onderwerpen die regelmatig werden genoemd tijdens de dialogen waarbij het kantelen van de huidige dominante waarden

het doel aan de orde is;

- Rechten van de Aarde
- Aandacht voor toekomstige generaties
- Inclusiviteit en gelijkheid
- De vervuiler/vergiftiger/vernietiger (3Vs) betaalt

RECHTEN VAN DE AARDE

Een grote stap vooruit zou zijn als er duidelijkheid en gerechtigheid komt ten aanzien van de rechten van de Aarde en de daarop aanwezige commons (lucht, water, land en community

of live). De essentiële commons moeten duidelijkere rechten krijgen zodat de belangen kunnen worden behartigd²¹. Samen moeten we ervoor kunnen zorgen, en waar nodig afdwingen, dat bodem, lucht, water en de community of life niet zomaar misbruikt, opgebruikt en vervuild kunnen worden. Er zijn steeds meer nationale en internationale initiatieven om dit voor elkaar te krijgen²². Denk hierbij aan de Urgenda-zaak tegen de overheid (De VVD heeft overigens in haar verkiezingsprogramma staan dat dit soort zaken niet meer bij de rechter thuishoren²³), de campagnes om Ecocide²⁴ in internationale afspraken te krijgen en serieuze pogingen om de hele Aarde op de wereld-erfgoedlijst van Unesco te krijgen²⁵. Ook het Lab Toekomstige Generaties²⁶ adviseert om van de Waddenzee een rechtspersoonlijkheid te maken zodat we haar kunnen beschermen voor de toekomstige generaties. We zien ook dat opleidingen (bijv. bij rechten en business) er steeds meer aandacht voor krijgen²⁷.

Een overkoepelende aanpak waarin al deze initiatieven elkaar versterken is wenselijk.

AANDACHT VOOR TOEKOMSTIGE GENERATIES

Het kijken naar de toekomst is uitgangspunt bij het toekomstige generatie-geschied maken van beleid. Niet met een 15-jaars horizon maar met een horizon van 7 generaties, dat is ongeveer 150 jaar. Principe 4. van het Earth Charter geeft aan; *stel de rijke schatten en de schoonheid van de Aarde veilig voor de huidige en toekomstige generaties*. Vraag mensen naar wat ze belangrijk vinden voor hun eigen 'legacy', dan wordt vaak de verwijzing gemaakt naar wat we wensen voor onze kinderen en kleinkinderen²⁸. De wens wordt geuit om de wereld mooier achter te laten dan we haar hebben aangetroffen. Of dat zij

het beter krijgen dan wij. Het Lab Toekomstige Generaties²⁶ werkt, samen met een brede groep partners, aan voorstellen om het Nederlands beleid te laten beoordelen op de effecten op de toekomstige generaties. Dit zou standaard onderdeel van beleidsbeoordeling moeten worden. Een Ombudspersoon Toekomstige Generaties, naar voorbeeld van Wales en Finland, kan dit in de gaten houden en ongevraagd advies geven²⁹.

INCLUSIE EN GELIJKHEID

De wereld moet vreedzamer, rechtvaardiger en inclusiever worden. De andere duurzaamheidsdoelen vallen niet te bereiken als we conflict en ongelijkheid niet weten weg te nemen. Hoe maken we van gender, geen gender issue? En hoe maken we van racisme een inclusieve opgave? Instituten en organisaties zijn pas sterk als ze inclusief en divers zijn. Daar zou vanuit de dominante groep, man of vrouw, zwart of wit, gay of straight, de focus op moeten liggen. Uit de dialogen kwam naar voren dat het hoog tijd is in Nederland voor een vrouwen-quotum in Raden van bestuur en Toezicht van grote bedrijven en bij de overheid³⁰. En dat het principe van diversiteit op heel veel onderwerpen kan worden doorgevoerd. Ook de media hebben hun rol te spelen: white-male-only-panels, -redacties, -crew en -cast zijn niet meer van deze tijd. Daarnaast struikelen we in Nederland nog steeds over stereotypen (in bijv reclame, boeken en tijdschriften) die vrouwen tot roze en ondergeschikte rollen veroordelen en de man tot de kleur blauw en dominantie³¹. In het voorkomen en benoemen hiervan kunnen we allemaal een rol spelen.

DE 3VS BETALEN (VERVUILERS, VERGIFTIGERS, VERNIETIGERS)

Principe 10 uit het Earth Charter: *economische activiteiten moeten, op ieder niveau, op rechtvaardige en duurzame wijze menselijke ontwikkeling bevorderen.*³²

Bedrijven die alleen hun business-model draaiende kunnen houden omdat de maatschappelijke kosten elders in het systeem neerdalen vertegenwoordigen een aflopende zaak³³. Het is niet rechtvaardig en niet duurzaam wat ze doen. Bedrijven die vooral nemen van de samenlevingen waarin ze functioneren hebben geen toekomstperspectief. Dit klinkt nu misschien nog utopisch maar de inschatting is dat dit binnen 10 jaar mainstream wordt³⁴. Investeerders en banken sorteren alvast voor en desinvesteren langzaam maar zeker uit bepaalde bedrijfstakken. Er zijn overzichten in omloop waarop investeerders nauwkeurig aangeven wat het risicoprofiel is van bepaalde bedrijfstakken en het tijdsframe om zich er uit terug te trekken³⁵. Geld wordt kostbaarder voor de 3Vs.

En consumenten en werknemers vragen steeds nadrukkelijker om duurzaamheid³⁶. Duidelijker beleid vanuit de overheid en het aanscherpen van normen zal dit proces versnellen. Vanuit de dialogen werd duidelijk gesteld dat *“het dringend tijd is dat Nederlandse bedrijven kleur bekennen en echt gaan staan voor de verbinding tussen herstel en duurzaamheid”*.

waarde van water (van commodity naar commons)

Onderwijs & lifelong learning

learn for a safe, healthy future. always
Signed by Carth

Gezondheid, voedsel & lifestyle

Toekomst van bio-diversiteit

2

KENNIS OVER EN RESPECT VOOR DE AARDE

Principe 1 van het Earth Charter; *Respecteer de Aarde en het leven in al zijn verscheidenheid.* Het ontbreekt ons aan voldoende kennis over de Aarde en hoe al het leven met elkaar verbonden is. Dit werd tijdens een van de dialogen mooi verwoord: *“En dat is precies de laag waarop we móeten veranderen als we tot een systeemverandering willen komen: onze mentale modellen, de manier waarop we onszelf en de wereld zien. Om echte verandering voor elkaar te krijgen is inzien dat we onderdeel zijn van een groter geheel, respect voor de natuur en daarvan willen leren, voorwaardelijk.”* Onze planeet kent veel ondersteunende ecosystemen die met elkaar zorgen dat er in principe genoeg water, lucht en voedsel is voor de hele community of life. We zijn het zicht op de samenhang kwijt geraakt. Hoe gaan we die verbinding weer maken? Het gaat hier om oorzaak en gevolg. En begrijpen waarom bepaalde ontwikkelingen ons echt direct raken. Verbanden die door de mainstream media en het onderwijs onvoldoende worden gelegd. Onwetendheid is een groot gevaar.

Feiten worden ter discussie gesteld en ‘fake news’ neemt het over³⁷. Hoe kunnen we de regenwouden in de Amazone laten branden en de producten die deze verwoestingen veroorzaken kopen als we weten dat de ontbossing van de Amazone vooral ons zelf zal raken? En de vernietiging de hele ‘community-of-life’ inclusief ons zelf en alle generaties die na ons komen aantast? De Amazone zorgt voor “rivieren van water in de lucht” en beïnvloedt de regen en CO2 in andere delen van de wereld, voor we het weten (inschatting is 2030) is het hele gebied een droge Savanne³⁸.

Aandacht voor de volgende oplossingsrichtingen werd breed gedeeld;

- de waarde van water
- gezondheid, voedsel en lifestyle
- toekomst van biodiversiteit
- onderwijs en *lifelong learning*

WAARDE VAN WATER

“Wij zijn water”. Een prachtige uitspraak van een van de inspiratoren vat het samen: “We zijn letterlijk coherent trillend water – komkommers met psychologische problemen”. Water is een voorbeeld van een publiek goed dat als commodity wordt ingezet. Zowel zoet als zout, onder de grond en boven de grond. Het gesprek moet gaan over de transitie van commodity naar commons.

Frans Versteeg vertelt: “De belangrijke oorzaak van de waterschaarste is ons voedsel-productiesysteem: 60 à 70% van ons waterverbruik komt van landbouw. Meer dan 60% van onze landbouwgrond wordt niet direct voor menselijk voedsel gebruikt, maar voor veevoer voor onze vleesproductie. We zullen veel minder vlees moeten gaan eten. Daarmee begint SDG-6 direct ook bij onszelf en bij onze dagelijkse voedselkeuze.”

Water heeft versterking nodig. Niet alleen in de vorm van het Dutch Water Partnership waar hard samen wordt gewerkt om maatschappelijke- en technologische oplossingen te vinden voor klimaatadaptatie, maar ook in de vorm van een brede Watercoalitie die de waarde van water centraal stelt. Hoe verbeteren we de positie van water op alle fronten en zorgen we voor de juiste capaciteitsopbouw. Het vernieuwende is dat water daarmee wordt gezien als een zelfstandige actor. Een brede Watercoalitie kan kijken naar belangentegenstellingen en de impact die Nederland heeft in het stroomgebied van alle rivieren in de wereld en het

gezond houden van zeeën en oceanen. Mooi dat een van de volgende uitspraken van het Lab Toekomstige Generaties over water zal gaan³⁹.

GEZONDHEID, VOEDSEL EN LIFESTYLE

Kennis over de Aarde gaat ook over kennis over ons zelf. De mens heeft zwaar te lijden onder vervuiling die we zelf, of in de naam van onze welvaart, veroorzaken⁴⁰. Ook hier komen de kosten van het gedrag van de ene actor (bedrijf), te liggen bij de andere (samenleving). Winsten op ongezond eten gaan niet naar de zorg.

De uitstoters van vieze lucht dragen niet bij aan kanker- of COPD-onderzoek. Een verbetering van kennis over oorzaak en gevolg is essentieel. Er zou veel meer onderzoek moeten worden gedaan naar de gezondheidskosten en voedsel- en vervuiling-gerelateerde ziekten (zoals lucht, chemische stoffen, plastic). Dan kunnen de kosten ook veel meer het argument zijn voor preventie en verandering.

Natascha Kooiman maakt de urgentie duidelijk: *“We hebben te maken met (wereldwijde) bodemdegradatie, watertekorten, biodiversiteitsverlies, dode kusten, verstoring van de stikstofkringloop. Daarbovenop heeft 50% van de Europeanen overgewicht en tegelijkertijd hebben nog steeds 800 miljoen mensen honger, om ondervoeding (juist ook in de westerse wereld) nog maar niet te noemen. De gezondheidskosten door voedsel gerelateerde ziekten lopen alleen al voor Nederland in de miljarden. In het kort: we sprinten af op een afgrond. En onze oplossingen tot nu bestaan uit – al rennend – pleisters plakken op onze blaren. Terwijl afremmen en van koers veranderen is wat nodig is.”*⁴¹

TOEKOMST VAN BIODIVERSITEIT

Het Earth Charter principe 5 formuleert het mooi; *Bescherm en herstel de ongeschonden staat van de ecologische systemen op Aarde, met speciale aandacht voor de biologische diversiteit en de natuurlijke processen die het leven in stand houden.* De stikstofcrisis laat de noodzaak zien van transformatie. De vraag is hoe we verder gaan met de dialoog hierover. Voedselproductie moet anders; over de hele linie gebruiken we te veel water, er komt te veel CO2 vrij, ruimtebeslag, biodiversiteitsverlies, impact op gezondheid en het gaat ten kosten van voedsel elders. Kunnen we biodiversiteit zoals het Deltaplan Biodiversiteit⁴² voorstelt veel meer aan de basis van onze beslissingen leggen?

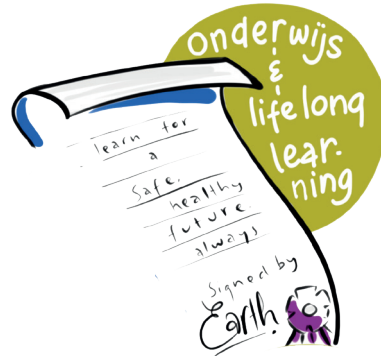
Er zijn voorbeelden van gebiedsontwikkeling waarin landbouw en natuurbeheer elkaar niet tegenwerken, juist goed samengaan. Dat is ook de inzet van de samenwerking onder de titel WIJ-land, waarbij Commonland betrokken is⁴³. Boeren gaan een beweging creëren en naar een zoneringsaanpak. Ook het innovatielab “*Voor de Oogst van Morgen*”⁴⁴ is een goed voorbeeld, waar nu ook regiolabs uit voortkomen. “*Het gaat om de ecologie van het systeem, en boeren hebben daar niet vanzelf inzicht in om die goed te ‘lezen’ en begrijpen.*” Hoe komen we van al deze prachtige initiatieven naar vanzelfsprekende en breed gedragen keuzes voor de natuur?

ONDERWIJS EN LIFELONG LEARNING

Het Earth Charter principe 14 inspireert: *Integreer de kennis, waarden en vaardigheden die nodig zijn voor een duurzaam bestaan in het formele onderwijs en levenslange leerproces.* Grote denkers waarschuwen al langer, onwetendheid is een groot gevaar. Hier ligt een enorme opdracht voor het onderwijs. Op alle niveaus. Daarom moet duurzaamheid in alle

vakken op school worden geïntegreerd. De Coöperatie Leren voor Morgen⁴⁵ werkt hier hard aan maar heeft ondersteuning nodig. Hoe komen we tot een sterke beweging voor systeemverandering van het onderwijs?

Guiseppe van der Helm: *“Duurzaamheid is niet een extra vak, waarmee we in het transactionele model van OCW (en Trump) de ander wat moet inleveren, maar gaat over het voorbereiden van onze kinderen op de toekomst. Duurzaamheid moet onderdeel worden van elk vak, en vak- en leerjaaroverstijgend zijn. We kijken daarbij integraal naar het onderwijs, volgens de Whole School Approach. En de SDG's vormen daarbij, in ieder geval tot 2030, ons kompas.”*⁴⁶

3

DRAAGVLAK, GEDEELDE BELANGEN & RECHTEN, BURGERPARTICIPATIE

Het thema draagvlak gaat over transparantie en inclusiviteit. Tegenstrijdige belangen liggen aan de basis van heel veel onbegrip. En het is belangrijk dat we deze onderkennen, beter begrijpen en beter bekijken. De onderliggende waarden zijn: rechtvaardigheid en 'agency'. De wens om invloed te hebben op de eigen omgeving en het eigen leven is groot. Er zit daarbij een spanning tussen individu en collectief. Tussen korte en lange termijn. Tussen mijn achtertuin en die van jou. De baten van en lasten voor het opbouwen van een sociale, groene en leefbare samenleving zullen voor iedereen anders uitpakken⁴⁷. Dat vraagt om aanpassingen en offers. De menselijke- en samenlevings-kant van klimaat-adaptie, de sociale klimaat-adaptatie, vraagt om moeilijke gesprekken tussen groepen die elkaar weinig spreken. Dat vraagt, volgens meerdere deelnemers aan de dialogen, ook om aandacht voor het belang en de kracht van taal als verbinder.

De volgende onderwerpen die meer tractie zouden moeten krijgen werden, tijdens de dialogen, genoemd in dit domein:

- Dialogen over sociale klimaat-adaptatie
- Ontmaskeren greenwashing en corporate lobby
- Nieuwe vormen van democratie en rol media
- Capacity-building en ondersteuning burgerinitiatieven

DIALOGEN SOCIALE KLIMAAT-ADAPTATIE

Dialogen kunnen ons helpen om te komen tot een collectieve visie. Er moeten moeilijke keuzes worden gemaakt en het is van belang dat alle invalshoeken duidelijk gehoord worden. En dit kan alleen op het moment dat we de dialoog aangaan met de ander en ons bewust worden van elkaars wereldbeeld/normen en waarden. Cruciaal hierbij is ook dat het inclusief en divers is: zorgen dat mensen van verschillende gender-identiteiten, culturele en etnische achtergronden, 'klasse', religie, etc. worden uitgenodigd bij de dialoog. In Zuid-Afrika zijn er grote successen behaald met de methode Deep Democracy⁴⁸, speciaal ontwikkeld voor het voeren van ingewikkelde gesprekken. Er wordt gezocht naar de echte onderliggende aspiraties en waarden van de aanwezigen. De oplossingen die hieruit voortkomen worden in de regel gedeeld door een veel grotere groep dan wanneer er alleen democratisch zou worden gestemd over twee mogelijkheden. Er wordt al op verschillende plekken volop geëxperimenteerd met verschillende vormen van dialogen. Het gaat om het groeiende besef dat het voeren van een goede dialoog ter voorbereiding van beslissingen een cruciaal onderdeel is voor het vinden van draagvlak. En dat een goede dialoog bepaalde kenmerken bevat die bewust moeten worden ingebracht in het proces. Denk daarbij aan transparantie en aan concrete afspraken over wat de beleidsconsequenties van gevoerde dialogen zijn. Jan Pronk noemde de drieslag; concretiseren, politiseren en mobiliseren. "Zonder politisering blijft het praten en dat leidt tot teleurstelling van groepen die zich niet gehoord voelen." Het Huis van Alle Talen kwam als mooi voorbeeld voorbij⁴⁹.

ONTMASKEREN GREENWASHING EN CORPORATE LOBBY

“Hadden wij maar de lobby-kracht van een multinational”, verzuchtte een van de burger-initiatieven tijdens een van de bijeenkomsten. Te veel aandacht en invloed op het debat over de duurzame transitie wordt opgeëist door partijen die daar de macht toe hebben maar eigenlijk niet de legitimiteit⁵⁰. De kalkoen zit te vaak aan tafel om over het kerstmenu te praten. De een na de andere verklaring wordt door de grote bedrijven bij de voordeur getekend terwijl dezelfde bedrijven er bij de achterdeur alles aan doen om scherpere regels te vertragen⁵¹. Of ze verzetten zich tegen het verbinden van overheidssteun aan een ambitieuzere duurzame agenda. Dit geldt overigens ook voor onze overheid zelf. Op alle niveaus en op heel veel terreinen zou zij veel vaker launching-customer kunnen zijn voor een duurzamer alternatief⁵².

En wat ook niet helpt bij het verder brengen van de SDG-agenda In Nederland is het feit dat de Rijksoverheid **zelf** verantwoordelijk is voor de SDG-rapportage die naar de VN gaat. En ook bedrijven schrijven zelf hun eigen inbreng: *“Het hoofdstuk over bedrijfsleven en financiële instellingen van het Nederlandse rapport aan de VN is opgesteld door, en onder verantwoordelijkheid van, het Global Compact Netwerk Nederland en werkgeversorganisaties VNO-NCW en MKB-Nederland. Met andere woorden – de slager keurt zijn eigen vlees. Dat is jammer, want dat komt de onafhankelijkheid van de informatie niet ten goede.”* Het vaststellen en beoordelen van criteria die recht doen aan de positie van Nederland (en van het Nederlandse bedrijfsleven) door een onafhankelijke groep, meer transparantie over hoe de officiële rapportage tot stand komt en, hoor en wederhoor over de uitkomsten van de officiële rapportage kan transparantie brengen. Een mooie start is het opstellen van een SDG-Spotlight Rapportage 2020⁵³ voor Nederland die onlangs van start is gegaan. Waarbij vooral bij de confrontatie tussen de officiële rapportage en SDG Spotlight rapportage een goede dialoog kan ontstaan.

Greenwashing in de vorm van marketingcampagnes of het selectief citeren van eigen onderzoeken zijn gekende technieken om de aandacht van de (groene) consumenten op te eisen. De SDGs leiden zo ook aan inflatie omdat er te pas en te onpas impact wordt geclaimd op een paar SDGs. Duidelijke rapportages en verplichte criteria om zowel positieve als negatieve impact te laten zien (en anders niets) kunnen ervoor zorgen dat voor consumenten duidelijk wordt welke bedrijven echt naar verandering streven. Lees meer in het verslag⁵⁴.

NIEUWE VORMEN VAN DEMOCRATIE EN ROL MEDIA

Het voeren van de Dialoog is een kant van de medaille, het vervolgens nemen van breed gedragen democratische beslissingen is de ander kant. Op elk niveau van besluitvorming zou er ruimte gemaakt moeten worden voor inspraak en representatie vanuit de samenleving. Eén keer in de vier jaar stemmen is niet langer genoeg om de complexiteit van de samenleving recht te doen bij het vinden van oplossingen. En het creëren van draagvlak. Deze Brede Democratie⁵⁵ staat nog aan het begin van haar ontwikkeling. Over andere mogelijkheden, ook voor het versterken van de Europese democratie, zal het gesprek verder moeten worden ingezet. Er is enige beweging, zo worden er experimenten gestart met burgerraden, kinderraden en stakeholder raadplegingen. Vooral rondom de omgevingswet moet er veel over inspraak worden geleerd en is het van belang dat de kwaliteit van de consultatie toeneemt.

Media spelen hierin een belangrijke rol. Zij hebben de kracht om te framen en gebeurtenissen te vergroten. Zij kunnen naast het onderwijs de plek zijn waar klimaat- en impact-analfabetisme⁵⁶ wordt bestreden en waar de verhalen over hoe de samenleving er ook uit kan komen te zien vorm krijgen. Waar begint en eindigt de verantwoordelijkheid van de media en hoe zorgen we ervoor dat de media zich goed positioneren om een rol te spelen in het tegengaan van

fake-news? Onderzoeksjournalistiek, internationaal, nationaal en lokaal, zou veel meer armslag moeten krijgen.

CAPACITY BUILDING EN ONDERSTEUNING BURGERINITIATIEVEN

Het gaat hier om het realiseren van een weerbare maatschappij. Waar burgers zelf een belangrijk deel van de transitie kunnen waarmaken. Er leven heel veel ideeën, waarbij het omzetten naar actie de uitdaging blijkt⁵⁷. En als de ideeën al worden omgezet in concrete daden ontbreekt het vaak aan samenwerking en coördinatie. Ieder initiatief is nu vaak bezig zelf het wiel opnieuw uit te vinden. Het wordt tijd voor een School-voor-Activisme en Openbare-Plaatsen-voor-Samenschooling⁵⁸. Welke tools zijn er nodig om goed actie te kunnen voeren? De rol van burgerinitiatief en de inzet van de actievoerder zorgen voor oplossingen met een breder draagvlak. Het gaat er om dat het makkelijker wordt om burgerinitiatieven op te richten, aan financiering te komen en kennis te verwerven hoe ideeën in kunnen worden gebracht in de democratie⁵⁹. Het zouden niet langer alleen de professionele maatschappelijke lobby-organisaties moeten zijn die meepraten omdat zij het spel beheersen. Het gaat juist ook om de 'zachtere' stemmen. Welke vormen van hybride governance kunnen ontstaan die recht doet aan het feit dat burgers en overheden samen aan de knoppen zitten? Als we willen dat alle stemmen gehoord worden zullen ze eerst aanwezig moeten zijn.

illustrated by
Bienerbij@StudioLEFF.com

4

ONVERWACHTE SAMENWERKINGSVERBANDEN EN INTEGRALE BENADERING

Het belang van onverwachte samenwerkingsverbanden en de integrale benadering werd bij een groot deel van de dialogen benadrukt. Waar we naar zoeken is een manier om het SDG-beleid zo in te richten dat het hele ecosysteem wordt versterkt. Hiermee bedoelen we alle partijen en individuen die bijdragen aan het halen van de SDGs. En de behoefte leeft ook om nieuwe samenwerkingsvormen te vinden waarmee de inbreng van verschillende actoren (NGOs, maatschappelijk uitvoeringsorganisaties, individuen, zzp-ers, commerciële bedrijven, social enterprises, overheid) geregeld kan worden.

Tijdens de dialogen kwamen de volgende invalshoeken naar voren die een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren aan het versnellen van de SDGs:

- Lokale hubs van Zelfvoorzienendheid
- Jongeren en jong-professionals in de lead
- Nederland kan zoveel meer
- Onverwachte verbindingen en coalities smeden

LOKALE HUBS VAN ZELFVOORZIENENDHEID

De Covid-crisis heeft laten zien hoe kwetsbaar we zijn op vele fronten door de lange internationale handelsketens waar we van afhankelijk zijn, zowel voor de export van

producten maar ook voor de import. En de roep is luider geworden om ons meer te richten op lokale productie om de internationale afhankelijkheid te verkleinen⁶⁰. Wie hebben we daar allemaal voor nodig? Welke producten komen logisch in beeld? Wat zijn essentiële producten waarvoor een lokaal eco-systeem van belang is om als lokale samenleving minder kwetsbaar te zijn voor grote schokken? En hoe zorgen we er voor dat dit geen grote schokken veroorzaakt in kwetsbare economieën aan de andere kant van de wereld?

Energie en voedsel zijn mooie verbinders voor lokale gemeenschappen die elkaar op dit vlak weten te vinden⁶¹. Belangrijk is om hierbij oog te hebben voor inclusiviteit van de aanpak; disciplines, leeftijden, culturen. Lees meer in dit verslag over de ontwikkelingen van of-the-grid solar⁶².

JONGEREN EN JONG PROFESSIONALS IN DE LEAD

Jongeren kunnen verandering brengen. Hoe ondersteunen we ze? En hoe zorgen we ervoor dat ze niet alleen voor de Bühne worden gevraagd om aanwezig te zijn. *“Als we jongeren aan boord willen dan is concrete actie belangrijk. Die komen niet om er alleen maar over te praten, daarvoor is het in hun eigen leven te urgent.”*⁶³. En er zal echt zichtbaar verandering moeten komen omdat anders de kloof tussen de generaties te groot gaat worden⁶⁴. *“Na de onderhandelingen van Parijs zijn jongeren opgekomen voor echte klimaatverandering. Ze zeggen tegen regeringen: je moet doen wat je beloofd hebt. En dat is aan de basis van de samenleving behoorlijk veranderd. Dat is hoop. Veel jonge ondernemers willen bijdragen. Dat zag je niet na de crisis in 2000, want toen waren de bedrijven totaal niet geïnteresseerd om bij te dragen aan de oplossingen.”*⁶⁵

Hoe zorgen we binnen het bedrijfsleven ervoor dat de jong professionals met goede ideeën en passie niet tegen een grote blinde muur lopen tijdens hun eerste werkervaring? Kwaliteiten voor duurzaam leiderschap zijn daarom zowel nodig bij het huidige senior management als bij de jong professionals die al vroeg in hun carrière met duurzaamheid aan de slag willen. Het opnemen van concrete kwalificaties bij vacature- en beoordelingseisen lijkt ook een goede eerste stap⁶⁶. Die eisen (bijv. kandidaat heeft affiniteit met duurzaamheid en wordt binnen zijn functie ook beloond voor resultaten op duurzaamheid) zouden overigens ook mooi voor Premier, Ministers en Staatssecretarissen kunnen gelden. Een mooi onderwerp voor het Duurzaam regeerakkoord. Ook binnen opleidingen worden de eerste stappen gezet. Het SDG Traineeship⁶⁷ project waarin de Worldconnectors, SDG Houses en het KIT samenwerken gaat stages en kennis bieden. Earth Charter International, Cambridge, Erasmus en andere opleiders bieden inspirerend Sustainability Leadership programma's.

NEDERLAND KAN ZOVEEL MEER

Nederland heeft zoveel kennis op de gebieden energie, voedsel, zorg en water. Waar ligt de verantwoordelijkheid om dit op een radicaal inclusieve manier te willen delen met ontwikkelingslanden⁶⁸? Principe 8 van het Earth Charter: *“Bevorder de studie van ecologische duurzame ontwikkeling en bevorder de vrije uitwisseling en brede toepassing van de verworven kennis.”* In plaats van handel kunnen we zoveel meer brengen. Kunnen we de buitenland-agenda van Nederland meer impactgericht en minder economisch gericht maken? Laten we gebruik maken van de nieuwe ervaringen voor online leren die Covid ons biedt en zorgen dat bijvoorbeeld 10% van de online opleidingen op verschillende niveaus toegankelijk worden voor low-income-countries en mensen die het budget niet hebben om door te leren. *“The first statements that I would like to discuss today is that we should use the fast digitalisation of educational programs at this moment for making them more inclusive for students in LMICs.”*⁶⁹

Zonder sterke instellingen en transparante overheid geen duurzame vooruitgang. In het verleden werd er naar Nederland gekeken om een bemiddelende rol te spelen. Hoe kan Nederland er voor zorgen dat de positie van recht en vrede wordt versterkt en we ook geloofwaardig worden om wereldwijd bij te dragen aan het realiseren van de aspecten rondom vrede en veiligheid in de SDG-agenda? Op dit terrein is namelijk erg veel te doen⁷⁰.

ONVERWACHTE VERBINDINGEN EN COALITIES SMEDEN

Er staan een aantal ingewikkelde afwegingen op de agenda. Om deze met meer succes in te zetten, ontstonden er ideeën rondom Coalities van Tegengestelde Belangen⁷¹. Om er een paar te noemen:

- Landbouw: traditionele en groene agrarische sector, samenleving, lokale coöperaties en retail
- Toekomst van werk: vakbond, traditionele beroepen, nieuwe beroepen, scholieren en jongeren
- Veranderende rol van educatie: scholen, scholieren, werkgevers, leraren, uitgevers
- Versterken cruciale sectoren: ouderen, jeugdzorg, zorg, onderwijs, community-safety/quality, lokaal ondernemerschap
- Nieuwe economische modellen: bedrijfsleven, economen, jongeren, filosofen

Wie start met deze dialogen, helpt om alle stemmen te horen en geeft het effect van diep-luisteren een kans om elkaars belangen in ieder geval te begrijpen? Goed om hiervoor het boek van Caroline Leenders te lezen; 'Tien tips voor slimme sturing'.⁷²

Ook zijn er groepen in de samenleving die eigenlijk nog niet weten dat ze gedeelde belangen hebben. Mooi voorbeeld is het Maasburgemeestersnetwerk dat is gesmeed naar aanleiding van het wandelen langs de maas door Li An Phoa. Sinds 2018 hebben deze Burgemeesters elkaar al een paar keer ontmoet. Dit is een voorbeeld van zo'n kleine actie die opeens vrij snel en wonderbaarlijk loopt⁷³.

Inzicht in onverwachte verbindingen kan ontstaan door te kijken naar het geheel. Een manier om als bedrijf of project te begrijpen waar je in de brede agenda staat is de SDG-actionmanager ontwikkelt door Global Compact en BCorp⁷⁴. Het idee van een SDG-mengpaneel van Rob van Tulder kan ons hierbij helpen. *“De SDGs als maatschappelijk mengpaneel geeft ons inzicht in wat-met-wat samenhangt en confronteert ons met de vraag waar we het beste op kunnen sturen. Anders dan het mengpaneel in een muziek- of radiostudio, kent het mengpaneel van de SDGs geen regisseur. We zitten tot op zekere hoogte allemaal aan de knoppen. Dat heeft nadelen en voordelen.”* Het is van belang om het SDG-mengpaneel op een intelligente manier te gebruiken, partnerschappen sluiten zijn daarin de kern.⁷⁵

5

NIEUWE ECONOMISCHE MODELLEN

Het huidige kapitalistische model staat onder druk⁷⁶. Het levert niet waar we nu behoefte aan hebben. De inkomens- en vermogensverschillen worden over de grote linie alleen maar groter. Een kleine groep bedrijven en hun aandeelhouders bezitten de halve aarde en zijn daardoor de niet democratisch verkozen beïnvloeders van onze gezamenlijke omgeving⁷⁷. Publieke goederen zoals water, lucht, energie vragen om een economische gezamenlijke structuur waarbij eigendom over de verschillende stakeholders is verdeeld en daarmee ook de lusten en de lasten. We moeten stoppen met het denken dat het afwentelen van de lasten op de markt een gewenste uitkomst voor brede groepen in de samenleving oplevert.

Veel keuzes worden gemaakt met de economische afweging op nummer EEN. “*We hebben een economie gebouwd waarin groei het adagium is.*” Natuur en sociale verbondenheid verliezen het van die nog steeds dominante roep om economische groei. De SDGs staan elkaar daarbij ook soms in de weg. Binnen SDG-8, decent work & economic growth, wordt bijvoorbeeld gesproken over economische groei als indicator van duurzame ontwikkeling. Steeds meer partijen zien dit graag genuanceerder en pleiten voor een meer gebalanceerde set van indicatoren waarbij welvaart in directe verbinding wordt gebracht met welzijn. Het Bhutaanse Gross National Happiness leert ons hoe we hier naar kunnen kijken⁷⁸. En dit is uiterst relevant bij het uitwerken van de SDGs in beleid.

De volgende oplossingsrichtingen kwamen regelmatig terug:

- basisinkomen
- het alternatief voor eindeloze groei
- wat organiseren we samen en wat organiseert de markt
- inclusieve energietransitie

BASISINKOMEN

Het basisinkomen wordt gezien als de basis voor een samenleving waar het bestaanszekerheid als startpunt wordt genomen en niet werkgelegenheid⁷⁹. Rob van Tulder:

“Corona laat de ethische en praktische relevantie van decent work zien. Een economisch groeimodel wat gebaseerd is op niet-decent work, slecht betaald; onder bestaansminimum, is een kwetsbaar model.”

Hoe kunnen we deze discussie over een vorm van Basisinkomen versterken en waar zitten op dit moment de belangrijkste barrières? Nu wordt deze discussie nog vanuit veel verschillende kleinere partijen en versnipperd gevoerd. Samenwerking is nodig om tot een gedeeld aspiratie en agenda te komen. Belangrijk ook om deze invalshoek te verbinden aan de toekomst van werk.

HET ALTERNATIEF VOOR EINDELOZE GROEI

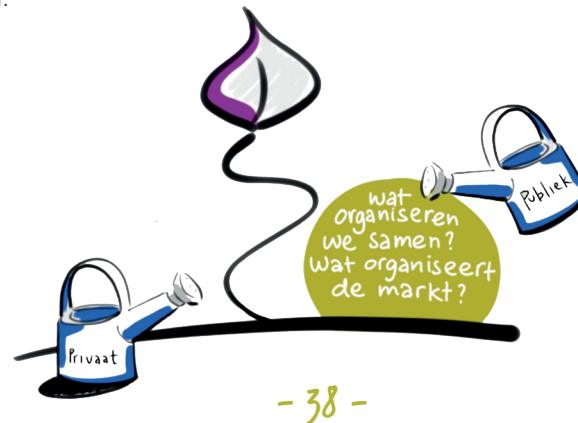
Het alternatief voor eindeloze groei begint met het durven zeggen dat het anders moet. Het betekent ook anders nadenken over wat groei precies betekent. Durven denken en zeggen dat het huidige systeem een heilloze weg is. Niet meegaan met het frame dat het niet anders kan. Er zijn sectoren in de economie die vanuit SDG-perspectief echt niet meer kunnen. Hoe bouwen we deze af, hoe zorgen we voor een acceptabele transitie zonder de echte keuzes op de veel te lange baan te schuiven⁸⁰? Adrie Papma: *“Meer kortere ketens, duurzame landbouw, consument en producent van voedsel weer dicht op elkaar betrokken, reëlere en eerlijker verdeling van prijzen waarin alle kosten zijn verdisconteerd, het recht op goed voedsel, aanpassing van te veel op dierlijke eiwitten gebaseerde diëten van en voedselverspilling door welgestelde mensen overal op de wereld; allemaal aspecten van de grote transitie die nodig is in ons voedselsysteem.”*⁸¹

Economen nemen steeds vaker de uitdaging aan om dit thema van nieuwe kaders te voorzien. Hoe nemen we de sociale basis en grenzen van de planeet mee in het denken? Ook hier gaat het om het afwegen van belangen en goed zicht op de samenhang. De SDGs moeten in Nederland veel meer in het hart van het ‘harde’ beleid worden gebracht om hier stappen in te zetten, Finland is een goed voorbeeld⁸². Met de juiste indicatoren die breder zijn dan alleen economisch, en het meten van de gerealiseerde impact (positief en negatief).

WAT ORGANISEREN WE SAMEN EN WAT ORGANISEERT DE MARKT

Hoe verbinden we publiek en privaat beter? Een deel van de privatiseringen pakken niet uit zoals we willen⁸³. Covid heeft hier belangrijke scheuren laten zien. In de zorg, ouderenzorg en jeugdzorg, wetenschap en onderwijs. We zijn toe aan het herwaarderen van cruciale beroepen en cruciale infrastructuur. Daar hoort ook het verbeteren van de kwaliteit van de overheid bij⁸⁴. Het eerder genoemde mengpaneel kan ook hier een mooie basis leggen. Ons gangbare organisatie- en governance-instrumentarium is ook niet meer up-to-date of moet worden afgestoft. Laten we eens goed kijken wat we nodig hebben. Als we willen dat bedrijven een deel van de maatschappelijke problemen gaan oplossen is het van belang daar ook de onderneming voor te kunnen oprichten die daarbij past. Sociale ondernemers vragen om specifieke regels om te kunnen werken aan hun missie.⁸⁵ We kunnen opnieuw kijken naar de organisatiekracht van coöperaties. Deze juridische organisatievorm is voor verschillende maatschappelijke doelen interessant en coöperaties blijken nog steeds waardevol te zijn om heel verschillende partijen achter een gezamenlijk doel te krijgen⁸⁶. We raken hier aan de vraag hoe we de rol van burgers kunnen versterken en hoe hybride vormen van private/publieke/persoonlijke bedrijfsmodellen kunnen bijdragen aan verandering.

INCLUSIEVE ENERGIE TRANSITIE

De energietransitie heeft op korte termijn al heel veel impact op onze samenleving. Van wie is de energie en de energie-infrastructuur? De transitie naar *renewable* energy vindt voor een deel plaats met publiek geld en ook in de publieke ruimte⁸⁷. Burgers moeten en willen daar bij betrokken zijn. Maar waar wordt het debat gevoerd en welke actoren domineren de keuzes? Zeker relevant nu we zien dat grote internationale datacenters mooie sier gaan maken met 'onze' duurzame energie en er voor de burgers wellicht niet genoeg over blijft om zelf te verduurzamen⁸⁸. Wat is de positie van deze bedrijven, wie verdient hieraan en komen subsidies wel op de goede plaats terecht? Ook zijn er grote zorgen over de keuzes die mogelijk in de toekomst moeten worden gemaakt bij schaarste of uitval. Wie beslist wie wat krijgt. Straks blijkt de 'essentiële' infrastructuur van een datacenter boven de rechten van burgers te gaan. Welke contracten zitten hierachter? Dit heeft alles te maken met het businessmodel dat nu in ontwikkeling is.

Er is behoefte aan een goede coördinatie, sterke centrale regie en een integraal 'VOLT-plan', waar ook ontwikkelingen van communities die juist hun energie off-the-grid willen, in mee wordt genomen. *"Hoe dan ook zal energieopwekking veel meer decentraal en minder centraal worden."*⁸⁹.

>> TEN SLOTTE

De Dialogen op Dinsdag hebben ons een rijk beeld gegeven van alle terreinen waar we aan moeten werken om te zorgen dat SDGs beyond Corona toekomst hebben. Deze toekomst vraagt om het leggen van stevige accenten. De pandemie versterkt veel negatieve trends die ongelijkheid vergroten. Het grootste risico is polarisatie op essentiële thema's. Polarisation zorgt over het algemeen voor verharding van de posities.

De twee grootste trends die we zien gaan over het veranderen van de economische modellen die nu gangbaar zijn en het vergroten van de burgerparticipatie om tot oplossingen en beslissingen te komen. We zien steeds beter dat het behalen van de sociale doelen van de SDGs om meer solidariteit vraagt en de ecologische doelen om een verschuiving naar andere economische modellen waarbij de aarde en de mens explicietere belanghebbende actoren worden.

De uitdaging is om sterke negatieve trends die vanuit het verleden doorlopen in het heden om te buigen en de positieve trends, die vaak nog zwak zijn, niet in de kiem te smoren. Het is een weerbarstige agenda die we samen moeten aangaan zonder de belofte van snelle oplossingen. Ze grijpt diep in in de persoonlijke levenssfeer en de wijze waarop bedrijven en overheden zijn gewend te werken. Het grootste cadeau dat we ons zelf kunnen doen is blijven praten en verbinden en open staan voor nieuwe inzichten. Veranderen begint bij ons zelf. Daarom werd er regelmatig de oproep gedaan om te werken aan een persoonlijke SDG-agenda om te laten zien dat het uiteindelijk ook gaat om gedragsverandering op persoonlijk niveau. Daarom sluit ik dit artikel af met mijn persoonlijke SDG-agenda.

Together we can change the way we live, let's change by design (and not disaster) and a common agenda.

Een persoonlijke SDG-agenda voor iedereen kan ons zeker helpen om onze gezamenlijke agenda te versnellen.

#SDG1 geen armoede

Ik support sociale ondernemers zowel thuis als elders op de wereld.

#SDG2 Geen honger

Ik eet geen vlees en ondersteun landschaprestauratie.

#SDG3 gezondheid en welzijn

Ik promoot nationaal geluk in plaats van nationale economische groei.

#SDG4 Kwaliteits onderwijs

Ik zet me in om talentontwikkeling de basis te laten zijn voor alle onderwijs en life-long-learning.

#SDG5 Gender gelijkheid

Ik maak er een prioriteit van om ondermijnende stereotypen in leiderschap, advertenties, cultuur en media te verwijderen.

#SDG6 Schoon water en sanitatie

Ik stimuleer innovaties en projecten voor vormen van duurzame hygiëne en sanitatie.

#SDG7 Betaalbare en schone energie

Ik maak meer daken onderdeel van de solar rooftop revolution.

#SDG8 Fatsoenlijk werk

Ik wil weten hoe de mensen worden betaald die moeten leven van de producten en diensten die ik gebruik.

#SDG9 Industrie innovatie en infrastructuur

Ik draag er aan bij dat de SDGs worden aangepakt aan op het niveau van de industrie en bedrijfsleven.

#SDG10 Verminder ongelijkheid

Ik sta voor het Basisinkomen.

#SDG11 Duurzame steden en gemeenschappen

Ik zet me in om beslissingen en een gezonde levensstijl dichterbij alle mensen te brengen.

#SDG12 Verantwoorde consumptie en productie

Ik koop duurzaam en investeer vooral in bedrijven die consumenten helpen bij het maken van verantwoordelijke keuzes.

#SDG13 Klimaat actie

Ik zet me in om de datum van planet-overshoot naar achteren te verschuiven en reduce, reuse and recycle.

#SDG14 Leven onder water

Ik verklein de plastic soep en weiger wegwerp-plastic.

#SDG15 Leven op het land

Ik lobby voor het verwijderen van chemicaliën en het verlagen van de stikstof in ons milieu.

#SDG16 Vrede, recht en sterke instituties

Ik strijd voor de rechten van de aarde, zorg dat mensenrechten ook gelden voor vluchtelingen en wil dat de oorlogsindustrie gaat betalen voor schade en vrede.

#SDG17 Partnerschappen

Ik ben onderdeel van en bouw mee aan een sterk 'eco-systeem' voor de SDGs.

Veronique Swinkels

Amsterdam, 3 december 2020

Mijn dank gaat uit naar iedereen die de Dialoog op Dinsdag mede mogelijk heeft gemaakt: Adrie Papma, Alide Roerink, Ankie Petersen, Ashraf Hachouch, Awraham Soetendorp, Caroline van Leenders, Daniëlle Hirsch, Douwe van der Stroom, Emma Broholm, Emma van der Steen, Frans Versteeg, Geerte Rietveld, Gerben van Straaten, Guiseppe van der Helm, Ignaz Anderson, Ilyes Machkor, Jade Peters, Jamilla Meischke, Jan Bouke Wijbrandi, Jan Pronk, Jan van de Venis, Jetteke van der Schatte Olivier, Kirsten de Mik, Li An Phoa, Louise Vet, Marleen Selten, Michel Scholte, Natascha Kooiman, Peter Knip, Ralien Bekkers, Rob van Tulder, Roel van den Sigtenhorst, Roos Marieke Oosting, Sander van 't Foort, Sandra van Beest, Simone Filippini, Teresa Fogelberg, Thaddeus Anim-Somuah, Veronique Swinkels, Willem Ferwerda, William van Niekerk, Wim Oolbekkink.

Noten

1. www.worldconnectors.nl
2. www.earthcharter.nl
3. sdgs.un.org/goals
4. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-6-sdg-4-en-sdg-14-beyond-corona/
5. www.duurzaamregeerakkoord.nl en www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/3.-nederland-wordt-duurzaam/3.1-klimaat-en-energie en nos.nl/artikel/2271660-nederland-onderaan-eu-lijst-duurzame-energie.html
6. dutchreview.com/featured/the-netherlands-and-sustainability-suprisingly-not-that-good/ en <https://data.footprintnetwork.org> en www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/het-verhaal-van-bz/investeren-in-perspectief
7. feature.undp.org/covid-19-and-the-sdgs/
8. www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2020/04/coronavirus-sdgs-more-relevant-than-ever-before/
9. www.imf.org/en/Topics/climate-change/green-recovery en www.mo.be/ opinie/de-corona-pandemie-en-de-irrelevantie-van-de-sdgs
10. www.parool.nl/nederland/bezuinigen-is-uit-schulden-maken-is-in-vanwaar-die-ommezwaai~b54c5048/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F
11. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-2-sdgs-beyond-corona/
12. www.forbes.com/sites/jeroenkraaijenbrink/2018/12/19/what-does-vuca-really-mean/?sh=1215116d17d6
13. <https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/>
14. www2.deloitte.com/nl/nl/pages/data-analytics/articles/effect-robotisering-arbeidsmarkt.html
15. www.parool.nl/nieuws/vn-destructie-natuur-even-bedreigend-als-opwarming-aarde~b424d9db/
16. www.leap2040.eu/en/anticipation-politique-sautoriser-a-penser-l-autre-moitie-de-la-ligne-temporelle/
17. Gewoon praten, communicatieve zelfsturing, Martin uit den Bogaard, 2020
18. www.investopedia.com/terms/w/wisdom-crowds.asp
19. www.unepfi.org/news/themes/positive-impact/the-sdgs-wont-be-achieved-without-a-holistic-approach-to-impacts-by-business-and-finance/
20. earthcharter.org/read-the-earth-charter/download-the-charter/

21. www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2017/8/8/Collective-Rights-the-Global-Commons-and-Our-Common-Home.html
22. earthrightsdefenders.org
23. www.vvd.nl/content/uploads/2020/11/Verkiezingsprogramma-concept-VVD-2021-2025.pdf p. 92
24. www.stopecocide.nl
25. www.veerhuis.nl/aarde/
26. labtoekomstigegeneraties.nl/de-waarde-van-water/
27. www.cisl.cam.ac.uk Cambridge Institute for Sustainability Leadership
28. www.delltechnologies.com/nl-nl/blog/wat-is-de-erfenis-van-uw-bedrijf/
29. ombudspersoon in andere landen
30. vrouwen quotum
31. stereotypen in media
32. www.worldconnectors.nl/doel-12-van-de-sdg-duurzaam-producen-en-consumeren-op-zoek-naar-corporate-commitment-en-bezieling-in-tijden-van-corona/
33. trueprice.org
34. www.duurzaamnieuws.nl/als-elke-vervuiler-nu-eens-zou-betalen/
35. www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-are-stranded-assets/ en www.marketforces.org.au/info/key-issues/stranded-assets/
36. www.green-growth.org.uk/article/young-employees-demand-sustainability-action
37. humanityhouse.org/agenda/fake-news-wat-kunnen-we-van-europese-landen-leren/
38. geab.eu/en/2030-the-amazon-risk-and-the-need-to-rethink-the-current-agricultural-model-of-the-americas/
39. www.waterforum.net/groot-deel-nederlandse-watervoetafdruk-niet-duurzaam/
40. www.rivm.nl/publicaties/maatschappelijke-kosten-voor-astma-copd-en-respiratoire-allergie
41. www.worldconnectors.nl/column-natascha-kooiman-sdgs-2-en-12-dialog-op-dinsdag/
42. www.samenvoerbiodiversiteit.nl/over-ons/ambitie
43. www.commonland.com/landscapes/peat-meadows-regenerating-green-deserts/
44. www.oogstvanmorgen.net
45. www.lerenvoormorgen.org

46. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-6-sdg-4-en-sdg-14-beyond-corona/
47. www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Burgerparticipatie-en-burgerinitiatieven.htm en www.klimaataakkoord.nl/themas/draagvlak-en-participatie
48. Inside the NO, five steps to decisions that last, Myrna Lewis en www.sbiformaat.nl/blog/een-besluitvormingsproces-met-100-draagvlak-bestaat-dat/
49. www.worldconnectors.nl/blog-roel-van-den-sigtenhorst-sdg-10-dialoog-op-dinsdag/
50. www.parlement.com/id/vjyrechi9jrc/nieuws/bedrijfslobby_heeft_grote_invloed_op
51. www.duurzaambedrijfsleven.nl/corona/34023/grote-bedrijven-roepen-op-tot-groen-herstel en medium.com/disruptive-design/what-is-greenwashing-how-to-spot-it-and-stop-it-c44f3d130d5
52. www.pianoo.nl/nl/themas/innovatiegericht-inkopen/aan-de-slag/de-overheid-als-launching-customer
53. www.sdgsplight.nl
54. www.worldconnectors.nl/doel-12-van-de-sdg-duurzaam-producen-en-consumeren-op-zoek-naar-corporate-commitment-en-bezieling-in-tijden-van-corona/
55. vng.nl/rubrieken/onderwerpen/versterking-lokale-democratie
56. earthcharter.nl/verslag-dialoog-op-dinsdag-23-juni-sdgs-9-en-11-beyond-corona/
57. www.worldconnectors.nl/blog-thaddeus-anim-somuah-dialoog-op-dinsdag-sdg-9/
58. www.trouw.nl/cultuur-media/sunny-bergman-activisten-zijn-keihard-nodig-voor-de-democratie-b7a8eec6/ en www.dub.uu.nl/nl/achtergrond/polderen-activisme-wat-kiezen-de-nieuwe-studenten-van-de-u-raad
59. vng.nl/files/vng/pagina_attachments/2013/20131201rapport-regel-die-burgerinitiatieven.pdf
60. www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/dat-de-voedselketen-sterker-eerlijker-en-duurzamer-moet-worden-daar-is-iedereen-het-over-eens-maar-hoe~b5388a9c/ en www.nyenrode.nl/nieuws/n/inbouwen-crisisbestendigheid-vanzelfsprekend
61. www.unenvironment.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/sustainable-cities
62. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-5-sdgs-7-en-13-beyond-corona/
63. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-5-sdgs-7-en-13-beyond-corona/
64. www.ipsos.com/nl-nl/politiek-met-sjoerd/een-politieke-generatiekloof
65. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-5-sdgs-7-en-13-beyond-corona/
66. www.russellreynolds.com/insights/thought-leadership/building-better-world-through-sustainable-leadership

67. www.worldconnectors.nl/themes/sdg-professional/
68. www.who.int/bulletin/volumes/86/7/07-040386/en/
69. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-6-sdg-3-en-sdg-6-beyond-corona/
70. www.sdgwatcheurope.org/realising-the-promise-of-sdg-16-to-promote-and-protect-civic-space/
71. www.universiteitleiden.nl/wetenschapsdossiers/botsende-belangen-overbruggen
72. www.duurzaamgebouwd.nl/artikel/20091022-workshop-10-tips-voor-slimme-sturing
73. www.ubuntusociety.nl/deelgevers/li-an-phoa
74. www.unglobalcompact.org/take-action/sdg-action-manager
75. www.worldconnectors.nl/we-moeten-het-mengpaneel-van-de-sdgs-intelligenter-gaan-gebruiken-waar-sturen-we-op/
76. <https://earthcharter.nl/agenda/youth-leadership-course-ethics-sustainability/>
77. www.oxfamnovib.nl/persberichten/62-rijksten-bezitten-evenveel-als-armste-helpt-wereldbevolking
78. www.gnhcentrebutan.org
79. basisinkomen.nl/wat-is-een-basisinkomen/
80. www.economicboardutrecht.nl/nieuws/opbouwen-ombouwen-en-afbouwen
81. www.worldconnectors.nl/column-sdg-2-en-de-corona-crisis/
82. www.socialwatch.org/node/18289
83. www.oikos.be/component/k2/item/1276-stop-geloof-groene-groei-jason-hickel en www.kateraworth.com
84. www.managementsite.nl/verbetercultuur-binnen-overheid
85. www3.weforum.org/docs/WEF_Governance_Social_Enterprises_2106_light.pdf
86. www.wecf.org/nl/wp-content/uploads/2019/10/De-kracht-van-de-coöperatie.pdf
87. www.nporadiol.nl/dr-kelder-en-co/onderwerpen/12197-2018-04-07-de-rekening-van-de-energietransitie
88. www.nhnieuws.nl/nieuws/274995/petitie-tegen-komst-meer-datacenters-in-wieringermeer-slurpen-onze-groene-energie
89. www.worldconnectors.nl/dialoog-op-dinsdag-5-sdgs-7-en-13-beyond-corona/

Colofon

Tekst: Veronique Swinkels, v.swinkels@goforgood.nl

Dank voor het meelezen: Alide Roerink, Kirsten de Mik, Jan Bouke Wijbrandi

Illustraties: StudioLEFF, omslagillustratie is afkomstig van Freepik

Vormgeving: BBK/Door Vriendschap Sterker

Amsterdam, december 2020

Organisatie Dialogen op Dinsdag: Worldconnectors en Earth Charter Nederland

Veronique Swinkels is bestuurslid van Worldconnectors, Lab Toekomstige Generaties (i.o.) en denktank LEAP. Tevens oprichter van Global Goals Accelerator en The Undercover Activist.

Vanuit Go for Good ontwikkelt zij projecten om de SDGs in beleid en in de boardroom te krijgen.